

Det grandiose selvet hos Agnar Mykle

slik det er beskrevet i Anders Hegers biografi
”Mykle – Et diktet liv”

Selvstendig skriftlig oppgave i profesjonsstudiet i medisin ved
Universitetet i Oslo. Av Jomar Bjørge (2006)

Innhold

Innledning	s. 3
Agnar Mykle – En kort biografi	s. 7
Teori og metode – Psykoanalytisk selvpsykologi	s. 9
Om narsissisme	s. 10
Om selvobjekter	s. 13
Om selvet	s. 14
Det grandiose selvet hos Agnar Mykle	s. 16
Mykles barndom	s. 21
Følelser og selvutvikling	s. 24
Ungdomstid	s. 28
På sporet av et selv	s. 30
Avslutning	s. 41
Referanser	s. 43

Innledning

Anders Hegers biografi om Agnar Mykle, ”Et diktet liv”, kom ut i 1999 og var den første helhetlige fremstillingen av den myteomspundne og kontroversielle forfatteren. Forut for dette hadde Heger skrevet to bøker om rettsprosessen mot Mykles roman ”Sangen om den røde rubin”. Biografien fikk en overveiende god mottagelse og ble belønnet med Brageprisen i 1999. I kjølvannet av suksessen fikk imidlertid Heger en del kritikk for sin nærgående fremstilling av personen Agnar Mykle, og dette utløste en debatt om biografisjangerens form, innhold og forhold til sannhet.¹

Hva gikk denne kritikken ut på? Både anmeldernes fascinasjon og kritikernes innvendinger skyldes det intime bildet Heger tegner av forfatteren. I De norske bokklubbenes presentasjon av boka antydes det innledningsvis at dette er sterk kost og at den romantiske forestillingen om Mykle som kjærlighetens og ømhetens storsanger står for fall (Eidsvåg 1999). Hegers Mykle er stormannsgal og kynisk i omgangen med sine nærmeste, og dette blir sjokkerende, ubehagelig og vanskelig å forholde seg til (Norheim 1999). Heger beskyldes for unødvendig grafing og utlevering av sjelelivet til en død mann. Biografien karakteriseres som en sykdomshistorie hvor Mykle fremstår som en egosentrisk galning og et grunnleggende dårlig menneske (Alfarnes 1999). ”Et diktet liv” gir heller ingen ny forståelse av forfatterskapet. Tvert imot, Heger vekker en aversjon mot å lese Mykle (Haavardsholm 2004), og han fratrar diktningen sin storhet gjennom å hevde at Mykle bare skrev sitt eget liv (Mehren 2000b). Det er interessant at flere av anmelderne også har en forklaringen på hvordan fremstillingen av Mykle i ”Et diktet liv” har blitt til. Det hevdes nemlig at Mykle-beundrerens Heger har blitt desillusjonert og skuffet i arbeidet med sin tidligere helt. Ubehagelige trekk

---

¹ Kulturdebatt i Aftenposten med Stein Mehren, Jan Kjærstad, Tor Bomann-Larsen m.fl. vinteren 2000

ved forfatterens personlighet har vekket en moralsk forargelse hos en sjokkert og sviktet Heger. Denne aggresjonen påvirker derfor skildringene, tolkningene og stoffutvalget i biografien slik at Mykle, i Hegers ”diktning”, reduseres til en stormannsgal og egosentrisk kyniker (Mehren 2000a, Alfarnes 1999, Røsbak 2000).

Møtet med ”Mykle – Et diktet liv” vekket sterke meninger og følelser hos leserne illustrert ved den svært blandede mottagelsen i pressen og den påfølgende debatten. De motstridende reaksjonene var hovedsakelig knyttet til den kontroversielle skildringen av Mykles personlighet slik den kommer til uttrykk i vurderingen av ham selv og i synet på sine medmennesker. Min påstand er at møtet med disse ytterliggående personlighetstrekkene hos Hegers Mykle utløser umiddelbare og til dels ubevisste motforestillinger hos leseren. Disse reaksjonene bør inngå i den etterfølgende tolkningsprosessen. Evnen til å forstå et annet menneskes tanker og bakgrunnen for deres handlinger er ikke selvsagt når de avviker betydelig fra vårt eget ståsted eller den allment aksepterte normalitet. I psykiatrisk terapissammenheng betegnes dette fenomenet som motoverføring, og defineres som ubevisste følelser og væremåter pasienten vekker hos terapeuten gjennom sine holdninger og sin adferd. Dersom man ikke tar hensyn til dette, ender man fort opp i en forundret fascinasjon over Mykles galskap (som når Øystein Rotttem spør ”Går dette an?” (Rotttem 1999)) eller en moralsk fordømmelse av ham.

Formålet med denne oppgaven er å tilnærme meg det kontroversielle i Hegers Mykle. Det er en viktig presisering at jeg ikke tar stilling til hvordan Mykle i virkeligheten var, men at dette er en analyse av den litterære karakteren Agnar Mykle slik han fremstår i Hegers biografi (derfor Hegers Mykle). Målsetningen med analysen er å vise hvordan man bedre kan forstå denne skikkelsen ved å anvende psykiatrisk teori. Dette gjelder spesielt de sidene ved ham som er knyttet til egoistisk livsutfoldelse og egne storhetstanker. I valget av metode ønsker jeg å benytte Heinz Kohuts selvpsykologi på grunn av to viktige forhold. For det første

har selvpsykologien innlevelse i den andres indre verden og refleksjon over egne reaksjoner som en grunnleggende holdning i tilnærmelsen til en person. Det andre forholdet skyldes at denne teorien hadde sitt utgangspunkt i forståelsen av narsissisme. De fleste anmelderne peker på megalomanien eller stormannsgalskapen i sin karakteristikk av Hegers Mykle, og derfor er Kohuts teori om det grandiose selvet egnet til å forstå og forklare disse personlighetstrekkene. Det er dette som ligger til grunn for oppgaveformuleringen: Det grandiose selvet hos Agnar Mykle – slik det er beskrevet i Anders Hegers biografi ”Mykle – Et diktet liv”. Målsetningen er å vise at teorien om det grandiose selvet tilfører Hegers fortelling om Agnar Mykle koherens og økt forklaringskraft, gjennom å påvise at den grandiose dimensjonen er et vedvarende trekk ved Mykles personlighet og ikke et uttrykk for episodisk galskap.

Vedrørende psykiatrisk klassifisering tilfredsstillende Mykle kriteriene for narsissistisk personlighetsforstyrrelse (DSM-IV): 1) En grandios oppfatning av egen betydning, 2) er opptatt av fantasier omkring ubegrenset suksess, makt, briljans, skjønnhet eller ideell kjærlighet, 3) tror at han eller hun er ”spesiell” og unik og bare kan bli forstått av eller bør omgås mennesker (eller institusjoner) som er spesielle og har høy status, 4) krever overdreven beundring, 5) har en følelse av å være særlig berettiget, for eksempel urimelige forventninger om særlig gunstig behandling, eller at andre uten videre skal oppfylle hans eller hennes forventninger, 6) er utnyttende i mellommenneskelige forhold, for eksempel søker fordeler gjennom andre for å nå egne mål, 7) mangler empati: er ikke villig til å anerkjenne eller identifisere seg med andre menneskers følelser og behov, 8) er ofte misunnelig på andre, og tror at andre også er misunnelige på en selv, 9) viser arrogant, hovmodig atferd eller holdninger (Karterud, Urnes & Pedersen 2001). Det ligger utenfor oppgaven å vurdere eventuelle symptomlidelser (depressive perioder, grandiose vrangforestillinger, bipolar lidelse) og deres konsekvens for personlighetsforstyrrelsen.

Oppgavens første del inneholder en biografisk presentasjon av Agnar Mykle. Deretter følger en gjennomgang av selvpsykologien før selve analysen kommer i tredje del. Oppgaven er inspirert av den selvpsykologiske analysen av hovedpersonen i Hamsuns "Mysterier" av Christian Schlüter og Sigmund Karterud (Schlüter og Karterud 2002). Sigmund Karterud, professor dr. med. ved Universitetet i Oslo og avdelingsoverlege ved avdeling for personlighetspsykiatri ved Ullevål universitetssykehus, har vært veileder for oppgaven.

Agnar Mykle – En kort biografi

Anders Hegers biografi favner hele livsløpet til en av det forrige århundrets største og mest omtalte norske diktere. Den er i hovedsak basert på Mykles enorme samling av etterlatte skrifter samt de etterlattes beskrivelser og fortellinger om ham.

Agnar Mykle vokste opp i Trondheim sammen med sine to søsken, Kirsten og Kjell. Foreldrene representerte to ytterpunkter i hans oppvekst. Faren, Ole Elias, var av vestlandsk bondeslekt og familiens overhode. Hans idealer om perfektjonisme, orden, disiplin, taushet og et kontrollert følelsesliv gjorde ham utilgjengelig overfor barnas tilnærmelser. Moren Emma tilhørte Trondheims småborgerskap og nærret et intenst ønske om at familien skulle klatre på den sosiale rangstigen. Hennes eldste sønn Agnar ble en viktig brikke i kampen for sosial anseelse og viste seg i hennes enorme engasjement og omsorg for skoleprestasjoner og utseende. Agnar Mykle led av alvorlig astma gjennom hele oppveksten. Mens selv ikke alvorlige anfall fikk forstyrre farens middagshvil, var Agnars helsetilstand Emmas konstante bekymring. Sønnens pust var til enhver tid bestemmende for hennes omtanke. I hele sitt voksne liv hadde Mykle et problematisk forhold til sine foreldre og oppsøkte dem sjeldent. Han hadde også et distansert forhold til sin yngre bror Kjell som døde ung av hjertesykdom.

Som ung mann preges hans livsførsel av mangel på retning selv om han bærer på en følelse av å være eslet til noe stort. Under et opphold i Finnmark innledet han forhold til to kvinner som begge ble gravide. Han flyktet fra både dem og barna til fordel for studier ved Handelshøyskolen i Bergen. Under krigen søkte han tjeneste som tolk i den tyske krigsretten til tross for at han i studietiden vanket i sosialistiske kretser. Etter studietiden utviklet han med stor entusiasme sine visjoner om arbeidsgleden. Ambisjonsnivået i disse ideene reflekterte hans gryende storhetsforestillinger og kommer til uttrykk i korrespondansen med norske myndigheter og keiseren av Etiopia.

Etter en brokete arbeidskarriere debuterte han som forfatter med novellesamlingen ”Tautstigen”. Hans to påfølgende romaner ”Lasso rundt fru Luna” og ”Sangen om den røde rubin” sikret ham berømmelse og en plass i litteraturhistorien. Den rettslige prosessen som ble innledet mot det angivelige pornografiske innholdet i ”Rubinen”, utviklet seg til en åndskamp for uttryksfriheten, mens det egentlige stridsspørsmålet var knyttet til Mykles bruk av levende modeller i sin litteratur. Romanen ble senere frikjent av høyesterett men saken hadde store konsekvenser for resten av forfatterskapet. De to lavmælte utgivelsene ”Rubicon” og ”Largo” var de eneste tekstene som skulle rettferdiggjøre betegnelsen ”the greatest writer in the world” og tildelingen av den dobbelte nobelspris. Resten av hans litterære produksjon havarerte nemlig på grunn av hans storhetsforestillinger og diktningens intime utlevering av hans nærmeste.

I studietiden traff Agnar Jane som han senere giftet seg med og fikk to døtre sammen med. Hun var kvinnen i hans liv selv om de hadde et turbulent samliv med utroskap og skillsmisse. Forholdet varte imidlertid livet ut. Innimellom hadde han to forhold, hvor det siste sammen med hans andre kone Toril, hadde dramatiske konsekvenser. Mykles uutgitte roman ”Con amore” inneholdt intime voldtektsbeskrivelser som var inspirert av Torils egne opplevelser. Den svært opprivende kampen i etterkant av dette endte med at Toril tok sitt eget liv.

Mykles livshistorie forteller om en mann med grandiose forestillinger om sin egen storhet og betydning, og om veien til og kampen for berømmelse. Den forteller også om konsekvensene av hans selvhevdelse i de konfliktfylte forholdene til offentlige myndigheter, forleggere og hans nærmeste, og om nedturene i form av depresjoner, dikterisk stagnasjon og bitterhet over omverdenens misforståtte reaksjoner.

Teori og metode – Psykoanalytisk selvpsykologi

Heinz Kohut (1913 – 1981) var elev og senere sentralt medlem av den klassiske psykoanalytiske tradisjonen med sterke røtter til Sigmund Freud før han gradvis frigjorde seg og utviklet en ny teori om selvets dannelse og struktur. Denne prosessen hadde sitt utspring i et nytt syn på forholdet mellom analytiker og pasient, empati som tilnæringsmetode og forståelsen av narsissistiske personlighetstrekk. Resultatet ble en psykologi som understreket betydningen av relasjoner til andre mennesker for utviklingen og opprettholdelsen av selvet. Denne fremstillingen av den klassiske selvpsykologien til Kohut er basert på bøkene ”Fra narsissisme til selvpsykologi – en innføring i Heinz Kohuts forfatterskap” (Karterud 1995) og ”Selvpsykologi – utviklingen etter Kohut” (Karterud og Monsen 1997) av Sigmund Karterud m.fl.

Hvordan kan vi forstå et annet menneske? Svaret avhenger av vårt perspektiv og de filosofiske, ideologiske og religiøse tankene som ligger til grunn for vårt menneskesyn. Men dersom vi skal forsøke å forstå et menneske på dets egne premisser må vi anstrenge oss for å trenge inn i dets subjektive univers. Dette innebærer en langvarig innlevelsesprosess basert på de tanker og følelser personen formidler samt en refleksjon over ens egne reaksjoner som oppstår i dette møtet. Denne vekslingen mellom introspeksjon i seg selv og empati med andre mente Kohut var nødvendig for å kunne forstå et annet menneske. Empati i denne sammenhengen er derfor ikke synonymt med en sympatisk og omsorgsfull innstilling, men en erkjennelsesmetode for psykiske fenomener, eller som Kohut definerte det ”*en form for tenkning som er spesielt innstillet på oppfattelse av komplekse psykologiske konfigurasjoner*” (Karterud & Monsen 1997). Dette kan være en svært krevende prosess, spesielt i møtet med sterke narsissistiske og sadistiske karaktertrekk. En slik form for tilnærming til andre

mennesker innebærer derfor en langvarig empatisk anstrengelse. For Kohut var metoden en inngangsport til forståelsen av narsissisme, og den dannet derfor grunnlaget for hans versjon av psykoanalysen, selvpsykologien.

Om narsissisme

I sin vanligste betydning er narsissisme et uttrykk for overdreven selvopptatthet, arroganse og overdrevne storhetsforestillinger. Begrepet stammer fra den greske myten om Narcissus og forteller om en vakker ung mann som er avvisende overfor tilnærmelser og andres kjærlighet. Istedet forelsker han seg i sitt eget speilbilde, men denne kjærligheten fører ham i døden. Navnet Narcissus stammer fra det greske ordet *narke* som betyr nummenhet, og referer i denne sammenhengen til en emosjonell nummenhet eller ufølsomhet.

I den vestlige kulturhistorie finner man en rekke eksempler på mytens innflytelse. Sigmund Freud benyttet den som en metafor i sine psykoanalytiske teorier på tilstander hvor libido er vendt mot ego (egenkjærlighet). Han mente at barns storhetstanker var et uttrykk for en almen primærnarsissistisk holdning som gjennom en utviklingsprosess førte til at libido ble rettet mot omgivelsene (objektkjærlighet). Ego gir imidlertid ikke opp sin egenkjærlighet uten motstand og en del av den primære narsissisme overføres til et egoideal. Gjennom å oppfylle dette idealet kan ego tilfredstille sine narsissistiske behov fordi det rommer en forestilling om fullkommenhet. Mangler ved ego eller konflikter i forholdet til objektene kan imidlertid føre til at libido trekkes tilbake fra andre mennesker og på nytt lader ego med omnipotens. En slik sekundær narsissisme ble derfor sett på som et resultat av en fortrenningsmekanisme og målsetningen med klassisk psykoanalytisk behandling var å reetablere forholdet til objektene.

Dersom pasienter i en psykoanalytisk behandling hadde en avvisende holdning til sin analytiker (objektet), vil det ifølge Freuds teori kunne tolkes som en ubevisst fortrenning av misunnelse, hat og rivalisering. Bevisstgjøring av dette psykiske materialet skulle motivere pasienten til å forlate sin sekundære narsissisme. Kohuts terapeutiske erfaringer harmonerte dårlig med denne forståelsen. Ved å fokusere på den ubevisste konflikten opplevde man ofte manglende respons fra pasienten og endog forverring med intense overføringer i form av sinne, tilbaketrekning og symptomdannelse. Gjennom en konsekvent empatisk tilnæringsmetode kunne Kohut gjenkjenne mønstre i pasientenes adferd der den sekundære narsissismen ikke reflekterte en defensiv adaptasjon, men var uttrykk for grunnleggende narsissistiske behov for anerkjennelse og tilhørighet. Dersom terapeuten overså og ikke aksepterte dette, ville behandlingsforholdet svekkes av intense overføringsreaksjoner.

Fra og med artikkelen *Forms and Transformations of Narcissism* (Kohut 1966) argumenterer Kohut for en ny tilnærming til narsissismen, der den ikke lenger er et trinn i en psykoseksuell modningsprosess men gjenstand for utvikling fra umodne til modne former. Kohut tar også utgangspunkt i en primærnarsissisme hos barnet. Gjennom oppveksten vil det psykiske apparatet bli satt på prøve som følge av traumatiske brudd i forholdet til de nære omsorgspersonene. Dette er en uunngåelig prosess fordi det er umulig for omsorgspersonene å tilfredstille de infantile urealistiske kravene til enhver tid. Samtidig vil barnet gradvis erkjenne sin avhengighet av de voksne og dette tvinger fram en reorganisering med formål om å gjenopprette en ny mental balanse. Forutsetningen for denne prosessen er at omsorgspersonene lar barnet utfordre sin narsissisme i et kjærlig og omsorgsfullt miljø, av Kohut betegnet som optimal frustrasjon.

Første steg i retning av en mer moden narsissisme er at barnet overfører sine grandiose forestillinger til de nære voksne. Dette skjer ifølge Kohut ved at det dannes et indre bilde der de voksne tillegges idealiserte og allmektige egenskaper (det idealiserende foreldreimago).

Denne form for beundring kommer til uttrykk i utsagn som ”pappaen min er sterkere enn din” og ”mamma vet alt hun”. Forestillingen om de fullkomne foreldrene gir dessuten barnet en følelse av beskyttelse og trygghet som kompenserer for erfaringen av egne begrensninger. Gjennom oppveksten vil dette bildet gradvis løsrive seg fra de voksne fordi barnet erfarer at de idealiserende forventningene ikke harmonerer med den faktiske virkelighet. De idealiserende forestillingene blir imidlertid integrert i mer modne former og danner en psykisk struktur som Kohut kalte det idealiserende selvet.

Erfaringer fra såvel klinisk praksis som observasjon av sin sosiale omgangskrets demonstrerte tydelig for Kohut at narsissistiske tanker og holdninger var tilstede i voksen alder. Han mente derfor at narsissismen måtte ha sin egen utviklingsvei fra umodne (arkaiske) til modnere former. Barns trassighet, krav om selvstendighet, ønske om mestring og behov for anerkjennelse og beundring er helt nødvendige grandiose tilbøyeligheter for at barnet skal våge å utforske verden. Gjennom møter med andre mennesker blir imidlertid fantasiene om egen storhet og grenseløse betydning modifisert og gradvis integrert i en psykisk struktur som Kohut kalte for det grandiose selvet.

Kohuts nye tanker rundt narsissismebegrepet representerte et brudd med Freuds klassiske psykoanalyse. Den nye forståelsen av narsissismen avdekket andre mekanismer for dannelsen av psykisk struktur enn de freudianske driftene seksualitet og aggresjon. Disse ideene kom derfor til å utgjøre grunnlaget for hans versjon av psykoanalysen, selvpsykologien.

Om selvobjekter

Inspirasjonen til Kohuts teoretiske konstruksjoner var hans erfaringer fra praktisk klinisk arbeid med pasienter som led av det vi i dag vil kalle moderate til milde personlighetsforstyrrelser. I den terapeutiske situasjon opplevde han raske humørsvingninger, idealisering og devaluering, likegyldighet og engasjement. I dette interpersonlige kaoset følte Kohut at en passiv og nøytral analytisk holdning var utilstrekkelig for å forstå pasientenes tanker og følelser. Essayet *Introspection, Empathy and Psychoanalysis (1959)* omhandler en konsekvent empatisk erkjennelsesmetode for psykiske fenomener. Empati i denne sammenheng innebærer et forsøk på å sette seg inn i en annens opplevelsesverden. Dette er bare oppnåelig dersom terapeuten samtidig gransker seg selv gjennom introspeksjon. Tanker og følelsesmessige reaksjoner på pasienten må dessuten settes i sammenheng med ens egen livserfaring. Dette er en forutsetning for å kunne nå inn til et annet psykisk univers.

Kohut erkjente at hvordan han forholdt seg til en pasient (eller andre mennesker) hadde betydning for pasientens psykiske tilstand. Hvis han forholdt seg nøytralt og aksepterte pasientens tanker, følelser og adferd, ble hans tilstedeværelse nærmest tatt for gitt samtidig som funksjonsnivået bedret seg. Men dersom han utfordret synspunkter eller på annen måte brøt med forventningene, kunne dette fremkalle sterke reaksjoner i form av sinne, devaluering, skuffelse, tilbaketrekning eller symptomdannelse. Noen ganger var disse forventningene i form av subtile krav om spesielle væremåter eller holdninger hos terapeuten.

Gjennom empatisk tilnærming tolket Kohut dette som uttrykk for intense behov hos pasientene og satte disse i sammenheng med den narsissistiske utviklingen av selvet. Han tenkte seg at umodne (arkaiske) grandiose eller idealiserende personlighetstrekk var utgangspunktet for to grunnleggende forskjellige overføringer mellom pasient og terapeut, speilende og idealiserende overføring. Den speilende overføringen er knyttet til det grandiose

selvets behov for å bli sett, forstått og anerkjent. På samme måte er den idealiserende overføringen bærer av det idealiserende selvets ønske om å ha noe å se opp til, en kilde til visdom og en veiviser i livet. Dette viser at relasjonen mellom pasient og behandler har stor betydning for en subjektiv følelse av helhet og sammenheng. Grunnen til at disse fenomenene opptrer med enorm intensitet og tvingende nødvendighet er at de er knyttet til et desperat behov for å bli forsynt med mening og få styrket sin selvfølelse.

Siden disse narsissistiske overføringene handlet om regulering av selvfølelse, generaliserte Kohut dem til å gjelde for alle mennesker. Han benyttet begrepet *selvobjekt* for å beskrive den funksjon og betydning andre mennesker har for å opprettholde følelsen av å være et sammenhengende og meningsfylt selv. Dyr, ting, kulturmanifestasjoner, religion og idetradisjoner kan også være selvobjekter i kraft av den subjektive betydningen for personen. Kohut mente at selvobjekter utgjør et grunnleggende eksistensvilkår for mennesket og at det psykiske apparatet forventer tilgjengelige selvobjekter allerede fra spedbarnsalderen. I barne- og ungdomsårene vil tilknytningen til selvobjektene spille en avgjørende rolle for personlighetsutviklingen, og psykisk velvære vil gjennom hele livet være avhengig av evnen til å omgi seg med stabile og nærende selvobjekter.

Om selvet

I *The Analysis of the Self* (1971), *The Restoration of the Self* (1977) og *How does Analysis Cure?* (1984) viderefører Kohut sine tanker om narsissismen til en teori om selvet som en psykisk struktur. Selv om selvet allerede var etablert som en del av det psykiske apparatet, ønsket Kohut å tilføre selvet nytt innhold. Sentralt i denne selvpsykologien var å forklare mekanismene for regulering av selvfølelse og selvsammenheng.

Erfaringen av seg selv som et opplevelsesmessig sentrum er en grunnleggende kvalitet hos mennesket. Kohut definerte selvet som den måten en person erfarer seg selv som seg selv, eller som sentrum i individets psykiske univers. Fundamentale egenskaper ved selvet er en følelse av eierskap og opphav til egne tanker, følelser og handlinger som er kontinuerlig i tid og rom. Dette innebærer også en følelse av subjektivitet knyttet til egen kropp og derfor som adskilt fra andre. På denne måten er selvets oppgave å sørge for helhet og sammenheng i en person indre mentale liv. Disse egenskapene knyttet Kohut til en forestilling om et kjerneselv som forankrer alt psykisk innhold i dybden. Et slikt konsistent kjerneselv var en forutsetning for Kohuts egentlige prosjekt om å forklare selvets videre utvikling og differensiering.

Kohut mente at selvutvikling innebar en gradvis modning av barnets primære narsissisme. I voksen alder ville de infantile selvobjektbehovene integreres i to ytterpunkter eller poler i selvet, representert gjennom det grandiose og det idealiserende selvet. I slutten av sitt forfatterskap føyde han til en tredje pol, det tvillingsøkende selvet, slik at selvet utgjorde en tredimensjonal struktur, det tripolare selvet. De tre polene står i en dynamisk sammenheng og erfaringer gjennom oppveksten påvirker deres innbyrdes styrkeforhold, noe som gjør at selvet har en unik oppbygning hos hvert enkelt individ.

De tre polene representerer forskjellige strategier for regulering av selvfølelsen i forholdene til andre personer. Det grandiose selvet styrkes gjennom opplevelser av seg selv som hevet over andre. Mens det i utgangspunktet er preget av uhemmet ekshibisjonisme og en følelse av å være verdens midtpunkt, er dens modne utgave knyttet til individets ambisjoner og gjennomføringen av disse. Det idealiserende selvet henter næring fra følelser av å se opp til og å være en del av noe stort og allmektig. Det gir en grunnleggende trygghet at ens tanker og følelser er felles med en som forvalter kunnskap og visdom. Integrert i det fullt utviklede selvet gjenfinnes dette som etikk, moral og idealer som personen kan støtte seg til. Det tvillingsøkende selvet utgjør en slags mellomposisjon og viser til et behov for å være lik en

annen eller tilhøre et menneskelig fellesskap. Kohut tenkte seg at denne delen av selvet representerte en sammensmelting av grandiose og idealiserende forestillinger fordi en balanse mellom disse er nødvendig for at det skal bli en følelse av likhet. Dette illustreres også ved at i moden form er det tvillingsøkende selvet sete for individets talenter og ferdigheter. For at talentene skal kunne realiseres må det være en likevekt mellom ambisjonenes drivkraft og individets idealer.

Det grandiose selvet hos Agnar Mykle

I sin anmeldelse karakteriserer Terje Stemland store deler av Mykles voksne liv som en sammenhengende rekke av kyniske egotripper som etter hvert utarter i uforfalsket stormannsgalskap, vrangforestillinger og virkelighetsbrist. Mykles krav og forventninger til forleggere og myndigheter betegnes som primadonnanykker, og hans religiøse og litterære visjoner om egen storhet stemples som overmenneskementalitet (Stemland 1999). Denne oppfatningen av Mykle som et psykiatrisk kasus går igjen i flere anmeldelser, og er også bakgrunnen for mye av kritikken Heger fikk for sin skildring av forfatteren. Denne diagnostiseringen er både upresis, ubegrunnet og sannsynligvis et resultat av møtet med et menneske som avviker fra ens egne forestillinger om normalitet. De eneste direkte opplysningene om psykisk sykdom i biografien er beskrivelser av depressive perioder og selvmordsforsøk. En vurdering av Mykles psyke må dessuten settes i sammenheng med hans tunge medikamentavhengighet og ikke minst den eksperimentelle LSD-behandlingen han var utsatt for ved Modum bad. Det er også vesentlig at kilden til mange av Mykles storhetsfantasier er hentet fra hans etterlatte brevsamling. Disse brevene er ofte uavsendte og kan

ifølge Stein Mehren betraktes som dagdrømmer (Mehren 2000a). Innholdet og hva det sier om forfatteren av dem må derfor ses i lys av dette. Dette er vesentlige innvendinger mot at man har tilstrekkelig grunnlag for å kunne sette en diagnostisk merkelapp på Mykles galskap.

Stemland hadde hatt en mer fruktbar tilnærming til Hegers Mykle dersom han hadde videreført sin påstand om at ” *det finnes en forbausende konsistens i Mykles holdninger livet igjennom, fra entusiasme og frem til det som man med vanlige mål vil betegne som forrykthet*” (Stemland 1999). Gjennom Hegers beskrivelser får man innblikk i den indre logikken i hovedpersonens tankeverden dersom man ser forbi hans kontroversielle uttalelser og til tider tvilsomme moral. Det er et påfallende mønster i Mykles personlighet som kommer til uttrykk i hans turbulente livshistorie, og som kan spores tilbake til barndommens oppvekstmiljø. Det er i slike tilfeller at empati og introspeksjon som metodisk prinsipp har sin styrke, fordi enkelthendelser ikke utelukkende vurderes i forhold til omstendighetene rundt den aktuelle situasjon. Isolert sett kan mange av Mykles uttalelser oppfattes som sjokkerende og horrible. Hvis disse summeres opp og legges til listen av mellommenneskelige overtramp, kan man skape et svært usympatisk bilde av Mykle. Formålet med denne oppgaven har imidlertid vært å benytte Kohuts empatiske tilnæringsmåte i arbeidet med Hegers Mykle. Jeg har forsøkt gjennom en langvarig anstrengelse i å forstå Mykles perspektiv samt mine egne reaksjoner i møtet med ham. Med dette som bakgrunn ønsker jeg å underbygge påstanden om at Hegers skildring av Agnar Mykle er en beskrivelse av det Kohut kaller det arkaiske grandiose selvet.

Hos et individ med en utemmet eller umodifisert primitiv narsissisme, vil ” *ambisjoner, selvhevdelse, seksualitet og aggressivitet stå i allmaktens og perfeksjonismens tjeneste. Ambisjonene er da grenseløse, selvhevdelsen er hensynsløs, aggressiviteten er nådeløs og seksualiteten er utnyttende*” (Karterud, Urnes & Pedersen 2001). Hegers biografi inneholder nok av eksempler til at Mykle faller inn under denne definisjonen av det arkaiske

grandiose selvet. Hegers Mykle er feilfri, spesielt utvalgt og innehar rettigheter som gjør at omgivelsene må innrette seg etter "the most important person in the world". Ambisjonsnivået er himmelhøyt på det religiøse planet, "det var i dette øyeblikket han forsto, i dette øyeblikket han skjønnte at en ny tidsalder var på vei, og at han var dens profet" (Heger s. 344). Hans litteraturs storhet skal kulminere med tildelingen av den dobbelte nobelspris (Heger s. 386), og hans historiske betydning konstateres i uttalelsen: "Det har tatt 500 millioner år å frembringe meg – nå har menneskeheten nådd sin fullbyrdelse" (Heger s. 366).

Grandiositeten gjennomgår gradvis et skifte fra å være begrunnet i hans produksjon til å være direkte knyttet til hans person. Dette betyr at hans tankeverden og livsutfoldelse er uangripelige fordi de er et resultat av hans ufeilbarlighet. "Jeg skriver en bok. Om den er god eller dårlig, avgjør jeg ... hver bok jeg har skrevet, eller skriver, er en perfekt bok. Der er intet å legge til, intet å trekke fra" (Heger s. 442). Dermed blir han uangripelig og enhver utfordring av grandiositeten legitimerer et harmdirrende motangrep. "Dette er ikke stedet til å regne opp alle de svinerier som Gyldendal, ved rasshølet Harald Grieg, ved rasshølet Brikt Jensen, ved rasshølet Gordon Hølmebakk har begått mot meg, listen skal jeg fremlegge offentlig i rettssalen" (Heger s. 444). Når trusselen mot det grandiose selvet blir så påtrengende at det må søke hjelp utenfra, er det i allmaktens tjeneste. En fornedrelse av dikterens verk får nasjonale dimensjoner, og hjelpen må søkes fra høyeste hold (Kong Olav) med et virkemiddel som reflekterer den presserende nødvendighet (erklære USA krig) (Heger s. 448). Erstatningen på 320 millioner dollar står på denne måten i stil med forbrytelsen mot det grandiose selvet. Mens utfoldelsen av hans grandiositet i det offentlige rom kan oppfattes som både absurd og komisk, er den i privatlivet mer problematisk å forholde seg til når hans egen virksomhet og utfoldelse betyr mer enn forholdet til de nærmeste. "Jeg er mye stoltere over denne lille novellen ... enn over alt annet jeg hittil har laget i livet, min lille unge innebefattet" (Heger s.114). Men den sterkeste manifestasjonen av det arkaiske grandiose

selvets nådeløse selvhevdelse og aggressivitet kommer frem i beskrivelsene av forholdet mellom Agnar og Toril. I konflikten mellom hans ønske om å benytte hennes voldtektshistorie i sin litteratur og hennes behov for å beskytte seg mot sin psykiske smerte, får de primitive narcissistiske impulsene til tider fritt spillerom. Karakteristikken av Toril som *”en bornert huppetuppe, et tarvelig individ som satte sin egen borgerlige velferd og velanstendighets rykte over kunsten”* (Heger s. 433) uttrykker den suverene betydning han tillegger sitt litterære prosjekt på bekostning av hennes psykiske helse. Når han tvinges juridisk og moralsk til å tie om hennes historie i litterær form, må det grandiose selvet med en indre nødvendighet finne andre måter for å gjenvinne sin rettmessige posisjon. *”Jeg kan, moralsk, tidligere ha gitt deg tilsagn om at intet støtende fra ditt og mitt ekteskap skal jeg skrive om; derimot står jeg helt fritt, i en rettssal til å tale offentlig om det. En for meg tiltalende og oppfriskende mulighet, faktisk frydefull”* (Heger s. 372). Det onde brevet til Toril (Heger s. 372) må også ses ifra Mykles perspektiv for å kunne forstå motivbakgrunnen. Hans enestående genialitet kan ikke berøves sitt materiale uten at selvets aggresjon kan rettes mot den krenkende part. Disse utfallene mot Toril må forstås som uttrykk for desperasjonen over at sin stagnerte diktning forpurre av ytre forhold. Eksemplene viser den indre logikken i Mykles grandiose selv og hvordan disse tankemønstrene gjentar seg i ulike livssituasjoner. Årsaken til dette er behovet for å opprettholde de etablerte selvstrukturene, for dermed å bevare selvfølelsen, som Kohut mente var den viktigste motivasjonsfaktoren i menneskets psykologi.

Til tross for sin suverene posisjon er Mykle allikevel avhengig av respons fra omverdenen. Mens den yngre Mykle oppsøker situasjoner og mennesker som gir ham bekreftelse og anerkjennelse, forventer den middelaldrende Mykle kompromissløs speiling av sine behov. Dette kommer til uttrykk i for eksempel hans krav om astronomiske honorarer og trykkeplikt fra forlaget for sine tekster. Noen ganger går han så langt som å beskrive hvordan

han burde bli mottatt: *”Nei men hvem ser jeg! Agnar Mykle! The greatest writer in the world! Dette er Deres uttrykk, ikke mitt, og jeg gjentar det ikke som et uttrykk for en moralsk betraktning, eller som et utsagn hvis sannhetsverdi jeg har satt på prøve – hvem, i himmelen, eller på jorden, skulle kunne etterprøve det?”* (Heger s. 448). Denne forventningen til et positivt gjensvar fra omgivelsene er vesentlig for å forstå Mykles relasjoner til andre mennesker fordi den er et uttrykt premiss i all hans kommunikasjon. Dessuten gir dette en forklaring på det arkaiske grandiose selvets hensynsløse selvhevdelse og nådeløse aggressivitet fordi det gir en innsikt i personens indre og ubevisste begrunnelse for disse handlingene.

Hegers skildring av Mykles liv er rik på beskrivelser av de ulike aspektene ved forfatterens narsissisme. Det grandiose selvets utvikling og utfoldelse går som en rød tråd i biografien fra barndommens beskyttede tilværelse og fram til den eskalerende grandiositeten hos den middelaldrende Mykle. Dette harmonerer med Kohuts forståelse av den arkaiske grandiositetens opphav hvor erfaringer fra de første leveårene har avgjørende innflytelse på selvets utvikling. I de påfølgende avsnittene ønsker jeg derfor å belyse Mykles oppvekst ved hjelp av selvpsykologisk teori. Deretter vender jeg tilbake til en mer utførlig diskusjon av Mykles grandiose selv.

Mykles barndom

*"The past is never dead.
It's not even past."* (William Faulkner)

Selvpsykologien vektlegger foreldrenes betydning for barns selvutvikling som den viktigste faktoren i etableringen av psykisk struktur. Omsorgspersonenes evne til å skape et oppvekstmiljø hvor barnets narsissistiske tilbøyeligheter frustreres optimalt, er avgjørende for en adekvat utvikling av de grandiose og idealiserende delene av selvet. Historien om Agnar Mykles barndom har klare særtrekk, men den er på ingen måte unik. Derfor egner den seg til å illustrere sammenhengen mellom relasjonene innad i en familie og utviklingen av en personlighet.

Agnar Mykle var et intelligent barn som vokste opp i skjermede omgivelser. De lange sykdomsperiodene hvor han ble isolert fra utenverdenen og alltid tilstedeværende i morens oppmerksomhet, hadde avgjørende innflytelse på hans personlighetsutvikling. Mens han senere skulle huske dette som kvelende og hemmende, var han som barn avhengig av den kjærligheten, beundringen og medlidenheten det medførte. Han utviklet en sterk selvkjærlighet som kom til uttrykk i form av sjalusi ovenfor sine søsken og stor tro på egne ferdigheter. *"Han var en de skulle ta alvorlig. Han var stor"* (Heger s.32)

Kohut tenkte seg at spedbarn er utrustet med et biologisk potensiale for selvutvikling i form av et "spirende" eller rudimentært selv. I de fleste tilfeller vil foreldrene være empatisk innstilt på å skape et optimalt tilpasset selvobjektmiljø til spedbarnet slik at dannelsen av selvet får gunstige vilkår. Dette samspillet mellom barn og omsorgspersoner påvirkes av medfødte egenskaper hos barnet som temperament og andre tidlige personlighetstrekk, og foreldrenes forventninger, kunnskap og empatiske evner. Hvor velfungerende dette samspillet er, bestemmer graden og kvaliteten på tilknytningen mellom foreldre og barn. En "god nok" interaksjon er avgjørende for at den grunnleggende konsolideringen av kjerneselvet finner

sted. Ingen opplysninger om Agnar Mykles første leveår skulle tilsi et avgjørende brudd i forholdet til foreldrene. Senere i livet fremviser han heller ingen tegn på å ha hatt et disorganisert tilknytningsmønster i spedbarnsårene som grunnleggende usikkerhet om egen identitet og egne følelser, problemer med å skille mellom fantasi og virkelighet og episoder med psykotiske sammenbrudd. En mor som med stolthet gjødsler sine potteplanter med sønnens avføring, vitner tross alt om et intens opptatthet av sitt barn.

I resten av barneårene vil også utvikling og konsolidering av kjerneselvev avhenge betydelig av tilknytningens kvalitet. Men på grunn av barnets gradvis mer kompliserte utvikling av personlighet, følelsesliv og mentale ferdigheter stilles det stadig større krav til omsorgspersonenes evner til å skape et godt selvobjektsmiljø. I denne perioden vil den primære arkaiske narsissismen modnes og integreres i kjerneselvev som det grandiose og idealiserende selvet. Kohut benyttet to begreper for å beskrive hvordan samspeillet mellom foreldre og barn påvirker denne prosessen, *optimal frustrasjon og omdannende internalisering*. Optimal frustrasjon er knyttet til konflikten mellom barnets selvobjektsbehov og foreldrenes tilfredsstillelse av dem. Dette er en balanse mellom overdreven imøtekommenhet og avvisning. Forholdet mellom Agnar og moren var preget av umiddelbar behovstilfredsstillelse i form av trøst, støtte og applaus. Dette hemmet innlæringen av forskjellen mellom Agnars virkelighetsforståelse og den faktiske virkelighet fordi det ikke ga noen stimulans til å tenke over hvorfor ønskene ikke ble innfridd. Dessuten var moren nærmest enerådende som speilende selvobjekt i barneårenes isolerte tilværelse, slik at Agnar hadde begrensede muligheter til å erkjenne sine ufullkommenheter og realistiske begrensninger. Dermed kunne umodifiserte narsissistiske forventninger bli en del hans psykiske struktur i voksen alder i form av et arkaisk grandioست selv.

Grenseløs speiling har også konsekvenser for den omdannende internaliseringen av selvobjektfunksjoner. Barn vil gradvis overta selvregulerende oppgaver som de tidligere

forventet fra omsorgspersonene, dersom behovene frustreres. Siden anerkjennelse av grandiositet styrker barnets opplevelse av selvsammenheng og dermed gir økt selvfølelse, blir drivkraften i denne prosessen det ubehaget eller spenningsoppbygningen som utløses av de små sammenbruddene i selvstrukturen. Barnet må derfor på egenhånd gjenopprette sin narsissistiske balanse, og denne veien går gjennom etablering av egen selvregulerende kompetanse. Agnar lærte å ta imot og tilpasset derfor væremåten etter publikums gunst. Han utviklet *”en sterk selvkjærlighet paret med en bemerkelsesverdig oppmerksomhet for andres reaksjon. Han registrerte blikk, bevegelser og smil, lærte seg de andres måte å være opptatt av ham på”* (Heger s.27). Dette var et dynamisk spill mellom en mor som bygde opp forventningene *”se på han Agnar”* (Heger s. 27) og en sønn som levde opp til dem. Selvstrukturer som får næring gjennom eksibisjonistisk adferd, er problematiske i voksen alder fordi jakten på oppmerksomhet og beundring blir styrende for viktige livsvalg og menneskelige relasjoner. Det gir dessuten en fundamental usikkerhet knyttet til valg og gjennomføring av individets livsprosjekter. Selv beskrev han det slik: *”noe lignende mener jeg å ha konstatert i mitt eget liv: en periode med voldsom fryd og forløsning og skaperevne, som om jeg gikk på skyer, etterfulgt av en periode med tvil, mismot, tungsinn, som om jeg lå bundet, lik en mumie”* (Heger s. 25).

Mens moren overdrev sin selvobjektfunksjon, trakk faren seg unna sønnens tilnærmelser. Barnets behov for å tillegge faren ideelle egenskaper, mente Kohut skyldes barnets søken etter trygghet, en forankring til noe større som kompenserer for opplevelsen av egne begrensninger og maktesløshet. Dersom dette umiddelbart ikke tilfredstilles, vil barnets indre narsissistiske drivkraft forsøke å etablere en tilknytning til det idealiserte foreldreimago gjennom å intensivere idealiseringen. Derfor kan en sønns minne om solstrålenes refleksjoner i spyttduksen fra farens messinghorn huskes som *”hans spilte med en regnbue om munnen”* (Heger s. 28). Derfor vil higen etter farens anerkjennelse *(to ganger fikk han ros fra faren.....*

"Det ser bra ut"..... Begge deler var replikker i forbifarten (Heger s.29)), være spikret i barndommens erindringer. For selv om faren følelsesmessig var fjern overfor sine barn, representerte han allikevel drømmen, eventyret og fantasien. Han eide musikken, kjøpte bøker av Jules Verne, tok familien på turer og bygde hytter i skogen. Problemet oppstår imidlertid når selvobjektet distanserer seg fra hverdagslivet. Da forblir det idealiserte foreldreimago fjernt og det idealiserende selvet forblir i sin arkaiske tilstand, underernært på bekreftende stimulans. Det gjennomgår heller ikke den normale de-idealiseringsprosessen som følge av skuffelser over selvobjektet. Før eller siden blir det for sent, "han likte det ikke. Ikke nå mer. Lang og slåpen, midt i orkesteret, stod løytnant Ole Myklebust..... Vennene merket at han mislikte det; at det var hans far de så på når de så på musikken" (Heger s. 37), og refleksjon i voksen alder viser at han har innsett realiteten, "han var en jernbukk, en treokse, hard som faen, jeg kom aldri innpå ham" (Heger s.40). Lengselen lever imidlertid videre fordi det idealiserende selvet ikke har gjennomgått en normal modningsprosess. I sin umodifiserte form kan dette vise seg som en intens søken etter ytre forankringspunkter, andre mennesker og religiøse eller ideologiske tankesett. Det er heller ikke forankret i en indre overbevisning slik at man blir offer for skiftende impulser i tiden. Hos Agnar Mykle måtte dessuten det idealiserende selvets idealer, verdier, og moral kjempe mot et dominerende grandios selv.

Følelser og selvutvikling

Med inspirasjon fra selvpsykologien har Daniel Stern studert selvutviklingen hos spedbarn basert på prinsipper om empati og introspeksjon. Han mener at barnets tilknytningsevne og opplevelse av intersubjektivitet bestemmes av det følelsesmessige spillet mellom barn og foreldre. Forsøkene på å tilnærme seg hverandres indre verden

kjennetegnes av at partene uttrykker sine følelser ved bruk av forskjellige virkemidler som mimikk, kroppsspråk, berøring, variasjoner i tale og språk. Det at omsorgspersonenes svar på barnet ikke er en ren imitasjon, mener Stern er en forutsetning for barnets senere opplevelse av en annens nærvær, for eksempel i form av empatiske ferdigheter. Han benytter begrepet affektinntoning om foreldrenes emosjonelle respons på barnets opplevelser representert gjennom følelsesuttrykk, tanker og handlinger. Visse inntoningsvarianter er imidlertid forbundet med brudd i den følelsesmessige kommunikasjonen og har konsekvenser for barnets videre selvutvikling. Disse ulike formene er betegnet som henholdsvis manglende følelsesmessig inntoning, selektiv inntoning, feilinntoning og overinntoning (Karterud & Monsen, kap.3 1997).

Det er umulig å gi en enhetlig karakteristikk av relasjonen mellom Agnar og foreldrene fordi Ole Elias og Emma representerte to ytterligheter. Forholdet til faren er imidlertid entydig preget av manglende følelsesmessig inntoning. Som tidligere omtalt gjaldt dette farens neglisjering og ytterst sjeldne validering av emosjoner knyttet til idealiserende selvet. Siden deler av Agnars indre liv måtte utvikle seg i et relasjonsmessig tomrom, kan dette forklare den indre følelsen av ensomhet som han beskriver i voksen alder: *”med en fininnstilt inntrykksomhet registrerer han ethvert signal om at han er annerledes, ethvert tegn på at han ikke er inkludert”* (Heger s.74).

Forholdet til moren er mer komplekst og biografiske opplysninger belyser ikke relasjonen tilstrekkelig for å kunne foreta en definitiv kategorisering. Emmas konstante nærvær av kjærlighet og anerkjennelse bar preg av overinntoning. Dette kan oppleves som en innvadering av ens indre liv. I voksen alder formidler han denne følelsen i minnet om en badetur. *”Ikke bare dyttet hun meg uti....., men hun dyttet meg også under! Og holdt meg under vannet! Som voksen spurte jeg henne engang hvorfor hun gjorde det: hun ville ikke at jeg skulle være’taikjlat’, jeg skulle være en kjekk gutt; men se, barnet vet bedre; barnet som*

ligger på dypt vann og gisper og strofner og dør, med hånden på sitt hode, barnet vet bedre” (Heger s. 26) Et enda sterkere uttrykk for denne følelsesmessige kontrollen uttrykker han i voksen alder, *”du er et utyske, et monstrum, som tror du har rett til å bryte inn i dikterens verden, uten den minste tanke på de fine gulltrådene du river over! Du er så rå, så vulgær”* (Heger s.435). Samtidig var Agnar offer for morens egne selvobjektbehov knyttet til sosial anseelse. Med sin fremtoning, sjarm og intelligens ble han på mange måter et bilde på familiens vellykkethet utad. Emmas innbitte fokusering på å markere stand kan derfor ha medført at ønskede følelser og adferd har blitt premiært med oppmerksomhet, mens andre emosjonelle uttrykk har blitt ignorert. For barn vil alltid tilknytningen stå sterkere enn egne behov og fungerer derfor som et ekko for omsorgspersonens narsissistiske behov. Stern mente at en slik selektiv inntoning førte til utviklingen av et sosialt eller falskt selv basert på foreldrenes forventninger. Under den tilsynelatende vellykkede overflaten vil det finnes fortrenge følelser som barnet vil ha vanskeligheter med å fremkalle i bevisstheten selv i voksen alder. Dette fordi barnet har utviklet et sett av strategier for ikke å oppleve disse affektene. Intellektualisering er en forsvarsmekanisme som egner seg til dette formålet (Vetlesen & Stänicke 1999, s. 314). Følgende beskrivelse fra gymnastiden er interessant: *”....griper flere av lærerne til samme betegnelse når de skal beskrive duksen: Han virket skremmende ..... Stiller han spørsmål, er de faglige. Alltid betimelige, aldri provokatoriske. Stort sett er han taus. Han er en tilskuer i klassen. Enkelte ganger kan en høy og svært spesiell latter skjære gjennom klasserommet, men aldri slår han vitser selv. Påfallende disiplinert og rolig sitter divisjonsmusikerens sønn og lar seg sosialisere”* (Heger s. 35). Denne adferden er preget av en bemerkelsesverdig tilpasningsevne til den sosiale situasjonen, vel og merke en tilpasning fullt i oversenstemmelse med bildet av drømmeeleven. Det skremmende ved ham er den fullstendige mangel på opprør i en vanligvis turbulent livsfase,

samt de malplasserte latterutbruddenes speil på en ubevisst og fremmedgjort indre verden. Det sosiale skallet vitner om et selv som har lært seg til å innfri forventningene.

En dristigere antagelse er å sette hans problemer med å dikte, slik Heger hevder, her i betydningen av finne opp en historie og ikke gjengi virkeligheten i en ny språkdrakt, i sammenheng med mentaliseringsproblemer. De gangene han forsøkte å hente inspirasjon og materiale utelukkende fra sin egen fantasi, bar det enten preg av å være platt, kjedelig og uten nerve eller groteske overdrivelser i pompøs språkdrakt. Mangelen på troverdighet skyldes at språket ikke klarer å formidle en følelsesmessig atmosfære som leseren kan identifisere seg med. Årsaken kan være problemer med den delen av mentaliserende evne som dreier seg om å forstå andres indre psykiske liv. Dette er en vesentlig side ved affektinntoning, ifølge Daniel Stern, fordi gjensidig utveksling av følelser skaper en opplevelse av et mentalt fellesskap. Når følelsesmessige opplevelser blir selektivt ignorert, legger det hindringer for en fri og spontan utfoldelse i den indre verden, og dette kan svekke den kreative skriveprosessen gjennom mangler med å forstå betydningsfulle erfaringer hos andre. I forsøk på å overskride dette, overdrives uttrykksformen og teksten oppleves som fremmed for leseren. ”...*det er for lite alvor i Dem til at spøken blir god, De driver parodien ut i parodi, og det går ikke an med vår alvorlige lesers alvorlige dagdrøm*” (Heger s.98, brev fra redaktør N.J. Rud til Mykle).

Det svært anstrengte forholdet til moren i voksen alder har også bakgrunn i barndommens intime fellesskap. Hans løsning på morens eiende og kontrollerende kjærlighet ble kompromissløs avvisning. Det dypt rotfestede hatet til moren, ”*over alle på Guds jord, hater jeg min egen mor*” (Heger s. 40), knyttes til barndommens minner om innestengthet, ”*senere pleide han alltid å tenke på sitt hjem som buret*” (Heger s.11). Moren huskes ”*alltid som kvelende. Alltid som strammende, hemmende, som mangel på luft*” (Heger s. 27) og hatet får en endelig bekreftelse når han finner ut at ”*japanernes gud for helvete bærer navnet Emma*” (Heger s.40). Løsrivelsesprosessen begynner i puberteten, ”*gutten som var i ferd*

med å bli mann, ergret seg åpenlyst over sin mors utilslørte stolthet (Heger s.37), men ”om han i minst mulig grad lot seg merke av hennes ansente jubel, stilte han likevel opp..... Han hadde vennet seg til å lede. Han spilte hennes spill likevel” (Heger s.38). Bak den indre konflikten som åpenbarer seg gjennom følelsen av å måtte bryte med noe som er en grunnleggende del av en selv, ligger trusselen om selvfragmentering. Agnars selvfølelse hentet næring fra det grandiose selvet, andre selvstrukturer kunne ikke fylle dette tomrommet. Lengselen etter et fjernt farsideal var ikke nok for en ungdom som snart skulle stå på egne bein. Han hadde heller ikke noe å erstatte bildet av moren med, ble hun en kronisk skuffelse. Løsningen ble å fortrenge og fjerne seg fra morens innflytelse i den grad det var mulig.

Ungdomstid

Ungdomstiden innebærer en løsrivelse fra foreldrenes verden. Dette er en tid hvor nye selvobjekter skal erstatte gamle slik at den endelige konsolideringen av selvet fullføres. Samtidig innebærer løsrivelsesprosessen at selvet står mer ubeskyttet mot ytre påvirkning. Modningsgraden til det grandiose og idealiserende selvet har stor betydning for alle valgene som tas og hvilke type relasjoner som inngås i denne perioden.

Den nye verdens arena blir naturlig nok skolen. Her kan den indre usikkerheten utfordres i ly av de faglige prestasjonenes vedlikeholdelse av selvfølelsen. Agnars første kamerat dekker mange av de andre behovene i denne første perioden, *”en som bød ham intellektuell konkurranse, som kunne rundsnakke enhver, selv hans egen mor, som hadde en sosial sikkerhet som holdt for dem begge, i alle situasjoner” (Heger s.36).* Gradvis vinner han innpass i omgangskretsen, *”behagelig, beskjedent nesten inntil det sky, men godt likt....”Mykke” blant venner” (Heger s.37).* I denne sosialiseringprosessen dekket han noen

av de ubesvarte behovene fra barndommen, nye idealer og noen man føler seg lik, et alter-ego. Dette kommer spesielt til uttrykk i vennskapet med Terje Horsberg: *”For en gangs skyld handlet det ikke om å være best, men å være på høyde med hverandre. Faktisk om å ha en å se opp til”* (Heger s. 60). I en følelsesmessig utsatt periode av livet fikk han *”en å se opp til, lære av, og å gjenoppdage livet med”* (Heger s.61). Dette ble *”hans livs første erfaring med ekte nærhet til et annet menneske på like vilkår”* (Heger s.63). Samtidig kan en slik tilpasning representere et intuitivt forsøk på å tilegne seg sosial kompetanse gjennom å imitere handlinger og tankemønstre fra andre. Dette for å kompensere for dårlig utviklede selvstrukturer hos seg selv.

Det grandiose selvet tilfredstilles i skoletiden ennå gjennom beundring og anerkjennelse av hans intellektuelle ferdigheter. Men når avsluttende eksamen er unnagjort, finnes det ikke lenger noen plan bestemt av andre. Det eneste som står klart hos ham selv, hos hans mor og hos lærerne er at han skal bli til noe stort. Ambisjonsnivået har imidlertid ingen indre veiviser i det umodne idealiserende selvet. Studie- og yrkesvalg er *”usystematisk og tilfeldig, styrt av innfall og hva som falt hans vei”* (Heger s.42). Hans første skjebnesvalg, jobben som skolebestyrer i Kirkenes langt fra barndommens arena, markerer, i hans egen subjektive forståelse, overgangen til de voksnes rekke. Dette skyldes erfaringene herfra som skaffer ham tilstrekkelig sikkerhet i det sosiale liv og ikke minst i forholdet til kvinner. Måten han takler sine to første kjærlighetsforhold og påfølgende svangerskap vitner imidlertid om en svært umoden personlighet. Det er et selv med indre motsetninger som avdekkes. Et selv som benekter, fortrenger, lover, lyver og som flykter fra realitetene. Det er grandios selvhevdelse mot sviktende empati og en vakkende moral, som kan tilpasses den til enhver tid passende subjektive virkelighet (Heger s.48-59).

På sporet av et selv

”I am convinced I am the most important person in the world”

Essensen i Kohuts selvpsykologi er at selvets tre dimensjoner står i et kontinuerlig og gjensidig avhengighetsforhold. Foreldrenes håndtering av barnets primitive narsissistiske grandiositet og idealisering har avgjørende betydning for det innbyrdes styrkeforhold i den ferdig utviklede personlighetsstrukturen. Selvet, som er kjernen i individets personlighet, er hele tiden i en dynamisk relasjon til virkelighetens selvobjekter, og dermed offer for skiftende omstendigheter, skuffelser og nederlag. Dette truer selvfølelsen og opplevelsen av selv-sammenheng. Et selv som rommer uløste konflikter og umodne arkaiske impulser, vil opptre mer rigid i slike utfordrende livssituasjoner. På den annen side påvirker selvets struktur personens livsvalg og relasjonene til andre mennesker. Det arkaiske grandiose selvet hos Mykle, slik det kommer til uttrykk fra midten av tredveårene, kan være provoserende i sine meste ekstreme former. Spesielt gjelder dette de tilfellene hvor storhetstankene legitimerer hans egoistiske adferd. I andre sammenhenger er det en sjarmerende idealisme og naivitet over Mykles grandiositet. Det er imidlertid viktig å være klar over at den grandiose dimensjonen alltid er tilstedeværende og dermed manifesterer seg i alle livssituasjoner. Målsetningen med den videre diskusjonen er å vise hvordan det grandiose selvet påvirket tanker og handlinger i Mykles liv.

Trangen til å vise verden sin egen storhet starter allerede i barndommen. Senere i livet må han stadig finne nye arenaer for selvhevdelsen. Det går via teaterforestillinger i ungdommen til hans politiske kamp for arbeidsgleden. Men det er til slutt gjennom forfatterskapet at han finner det rette utløpet for sin grandiositet som *”the greatest artist in the world”*. De grandiose storhetsforestillingene kulminerer imidlertid med erklæringen: *”Den*

1.mai d.å. gikk jeg over fra å være et menneske til å være en gud” (Heger s.428). Slike tanker og adferd vil av andre mennesker oppfattes som arrogante, selvopptatte og nedlatende. Eksempler på dette er det interne notatet om Mykles sinnstilstand (megalomanien) (Heger s. 449) og uttalelsen ”... *Nei når man er deg så trenger man jo ikke å drikke. Du er jo beruset du, beruset i deg selv*” (Heger s. 198). Det er en felles oppfatning hos anmelderne av biografien at Mykles galskap med storhetsvanvidd og vrangforestillinger startet etter Rubin-rettsaken. Jeg har tidligere argumentert for at disse beskrivelsene er et uttrykk for et arkaisk grandios selv, og derfor er et resultat av en utviklingsprosess som har startet tidlig i barndommen. Denne kontinuiteten i Mykles grandiositet illustreres gjennom jobbsøknaden til keiseren av Etiopia (Heger s. 147) og engasjementet for verdensfreden i det appellerende brevet til president Truman (Heger s 183). Selv om grandiositeten eskalerer i årene etter rettsaken og ikke minst etter LSD-kurene, er dette uttrykk for en forsterkning av personlighetstrekk som har blitt etablert tidligere i livet.

Følelsen av egen grandiositet gjelder også på kjærlighetens arena. Som student i Bergen traff han kvinnen i sitt liv, moren inkludert. Axeliane Holm, Jane, kom fra en familie med solide røtter i Norges kunst- og kulturhistorie. Med sin selvsikre fremtoning, velutstyrt med autoritet og sosial trygghet, var hun en sensasjon i studentmiljøet og en nødvendig erobring. Også her ligger det grandiose undertoner, han måtte ha henne ”*for å gjøre inntrykk på de andre*” (Heger s.77). Andre aspekter av hans storhetstanker kommer til uttrykk allerede i hvetebrødsdagene, ”*for jeg ville så gjerne at min kjærlighet til Jane skulle være nettopp usedvanlig. Og derfor faller det enkelte ganger en skygge av angst over min sjel når det slår meg at i forholdet mellom Jane og meg fins det allerede noen streif av - - - sedvane*” (Heger s.91). I det grandiose selvet ligger det en følelse av å være egenartet og derfor oppfattes det alminnelige og gjennomsnittlige som en trussel mot dette selvbildet. Denne motivasjonen ligger også til grunn for ønsket om at hans skatteinnbetalinger skal gå til Asker

kommunes Champagnefond (Heger s. 426) og kampen mot "Mykle-bollen" (Heger s. 310). Bak denne trangen til det eksepsjonelle ligger det et behov for å fylle et selv med vitalitet. Det alminnelig lykkelige er ikke nok til å tilfredstille det grandiose selvet. Dette behovet for hverdagslig ekstase sees også i den enorme entusiasmen han initialt har til sine forskjellige prosjekter, men som snart legges vekk og erstattes av nye. Dette kan tolkes som en pseudovitalitet eller påtatt skinnlykke for å blåse liv i en indre følelse av tomhet. Denne manglende evnen til å vedvarende følge opp sine aktiviteter er dessuten i overensstemmelse med Kohuts forståelse av et modent selv, som kjennetegnes ved evnen til å kunne realisere sine ambisjoner.

Forestillingen om egen storhet er også knyttet til følelsen av å være tildelt en spesiell posisjon, en av de uvalgte, "*en med stjerne i hjertet*" (Heger s.107). Derfor sammenligner han seg med Aknaton, en av tidenes mektigste faraoer (Heger s.199). Derfor føler han seg kallet til å forsone verdensmaktene i den kalde krigen som tolk og forhandler, formidler den mykleske verdensfreden (Heger s. 184). Følelsen av å være spesielt utvalgt tjener også som begrunnelse for å søke stillinger som han ikke er kvalifisert for (bispesetet i Borg) (Heger s. 467). Det forklarer også hans behov for å kommunisere med personer på høyeste nivå innen kultur, samfunn og politikk. I tråd med dette ligger også tanken om at det i omverdenen finnes begeistrede andre som står klar med beundring og applaus, både privat og i det offentlige. Broren Kjells begeistring er noe han tar for gitt, "*jeg har litt vond samvittighet, av den grunn at jeg skulle ha skrevet til deg for lenge siden. Så er imidlertid ikke blitt, og da får du bare være glad for dette brevet, og ikke tenke på alle dem du ikke har fått*" (Heger s.141). Overfor sine forleggere formidler han mange ganger at han bærer på en hemmelighet med grenseløst potensial, og tar for gitt at mottakeren er like hengiven. Det er viktig at begeistringen ikke lar vente på seg, "*jeg kan ikke nok få fortalt Dem hvor begeistret jeg ville bli, om det snarest*

innløp et svar til meg fra Oslo” (Heger s.123). Denne utålmodigheten har hans grandiose selv lært seg i barneårene.

Følelsen av å være spesielt utvalgt med en begeistret tilhørerskare har konsekvenser for Mykles kommunikasjon og omgang med andre mennesker. Det er med en indre nødvendighet at hans prosjekter blir gjennomført, og derfor sikrer han seg ofte ved å utarbeide søknad og svar samtidig, for ikke å overlate noe til mottakeren, ”*jeg venter med spenning på Deres telefonoppringning, der De erklærer Dem fullstendig enig*” (Heger s.157). Eksemplet avslører et behov for å kontrollere omgivelsene, og kommer til uttrykk både i privatlivet (Heger s. 365) og ikke minst i publiseringen av sine bøker. (Heger s. 310). Denne adferden er i tråd med hans store fascinasjon for sitt kunstneriske hjertebarn, dukketeateret. I det virkelige liv forsøker han også hele tiden å dirigere sine omgivelser som en marionettist, for å fortelle sin historie og få tilhørerne til å se hans perspektiv. Det er det uoppnåelige ønsket om en kontrollerbar verden. En naturlig konsekvens av denne tankegangen er at individet kan kreve å få definere sine egne spilleregler og moral. Dette er nok et utslag av det grandiose selvets ønske og forventning om å bli behandlet i samsvar med dets unike egenart, og derfor krever egne regler tilpasset dette. Agnar Mykle fikk til og med et vedtak i Kirke- og kulturdepartementet på at så var tilfelle: ”*Vi har notert oss Deres ønske om å få slippe å utfylle skjemaer, og har gleden av å gi Dem en slik dispensasjon*” (Heger s.426). Når det gjaldt menneskelige relasjoner, definerte han til slutt sitt eget uangripelige ståsted, ”*...fordi jeg har oppdradd meg selv. Til hva?. Til å bli fullstendig skamløs. Bare det helt skamløse mennesket kan se klart og handle riktig*” (Heger s.234). Det egenproduserte, ”juridiske” dokumentet som skal regulere offentlighetens tilgang til hans liv (Heger s. 389) er nok et eksempel på det grandiose selvets behov for å kontrollere og definere forholdet til sine omgivelser. Begrunnelsen ligger selvfølgelig i at han er ufeilbarlig, ”*definisjonen på et geni, Grieg, er en mann som aldri begår et mistak*” (Heger s. 354). Men egentlig er dette et uttrykk

for det grandiose selvets underliggende utrygghet og sårbarhet, og dermed beskyttelse mot andre menneskers fortolkninger. Omverdenens kritiske blikk er nemlig en alvorlig trussel mot det grandiose selvets selvfølelse. Mykles forskjellige strategier for å legitimere sin grandiositet må derfor forstås som et forsvar mot selvfragmentering. Kohut mente at det mest grunnleggende behovet for selvet er en følelse av konsistens og kontinuitet i spørsmålene rundt hvem jeg er. Det grandiose selvets dominans hos Mykle ble etablert tidlig i barneårene og han tviholder ved dette resten av livet for å beskytte seg selv.

Hos det arkaiske grandiose selvet oppleves virkeligheten på en arkaisk måte, dvs. slik den kjennetegnes i det opprinnelige forholdet mellom barn og omsorgsgiver. Her har det grandiose selvet en opplevelse av grenseløs makt og suverenitet samtidig som omverdenen står klar til å tilfredsstille dets behov. I voksenalder vil dette leve videre som et underliggende premiss om at man har en absolutt kontroll over verden. Ifølge denne forståelsen vil ikke andre mennesker oppfattes som frie og uavhengige subjekter av en selv. I forholdet til Jane, som skulle være hans livs største kjærlighet, åpenbarer dette seg. Sjalousien, kjærlighetens motpart, til Janes tidligere elskere kommer som et hardt fysisk tilbakeslag rett etter at de ble sammen. Den intense følelsen av konkurrentenes nærvær og sin egen alminnelighet truer det grandiose selvets opplevelse av seg selv. Samtidig utgjør det en skjemmende detalj i den narsissitiske forestillingen om hans ideelle kjærlighet til henne. I slike situasjoner finnes det ingen formidlende omstendigheter! Dessuten regnes ikke Jane som et uavhengig og utenforstående subjekt som kan bidra til noen løsning. Han må derfor selv sørge for at krenkelsen nøytraliseres. I dette ligger den arkaiske narsissismens logikk, en utfordring av den grandioses særstilling krever gjenoppretting og revansje. Hevnen er gradvis og knyttet til Janes afrikanske elskere, først i skrift *"de 'rørte' ble forkastet, han var ikke kommet til Afrika for å overta kvinnfolk etter negere..." (Heger s.99)*, senere fullbyrdet *"han hadde måttet... Anne er neger. Endelig skuls"* (Heger s.168). Kohut mente at den lave terskelen for

krenkbarhet og den påfølgende aggresjonen kjennetegnet arkaiske grandiositet. Det intense sinnet kalte Kohut narsissitisk raseri, og preges av en tvangsmessig og skruppelløs trang til hevn. Narsissitisk raseri kan ytre seg på vidt forskjellige måter, fra kronisk irritasjon til sadistiske gjengjeldelser. Andre eksempler på narsissitisk raseri hos Mykle er angiverbrevet mot sin tidligere kjæreste (Heger s.120), angrepet på norsk film som svar på sine egne refuserte manus (Heger s.133) samt i 'brevet til moren' (Heger s. 435).

Rubin-rettssaken, der hans litterære ambisjoner og derfor innerste lengsler ble betvilt, misforstått og dømt, må ha vært den største krenkelsen i hele hans liv. Derfor skulle en utifra tidligere reaksjonsmønstre og kunnskap om det grandiose selvets dynamikk forvente et intenst narsissitisk raseri. I en større sammenheng kan en argumentere for at Mykle resten av livet preges av et kronisk narsissitisk raseri, men under rettssaken avdekkes det en større følelsemessig kompleksitet. De forskjellige versjonene av sin egen forsvarstale illustrerer hvordan han forsøker på ulike måter å gjenerobre sin suverenitet (Heger s. 290), men han må midlertidig resignere ovenfor den massive fienden som er utenfor hans kontroll. *"Min tid forlangte å se mitt pass og ta mine fingeravtrykk. Men jeg hadde en skjult identitet. Min tid kroppsvisiterte meg.. Den oppdaget ikke min ømhet"* (Heger s. 295). Selv om han med Arnulf Øverlands vitneprov vinner en privat seier i saken, bærer han med seg en følelse som han beskriver 22 år senere: *"Men dette var det øyeblikk i mitt liv hvor jeg kjente et streif av skam, billighetens skam, popularitetens skal, forgjeveshetens skam, ti dette,.... Kunne verken gjenoppveie det livsens tap jeg hadde lidd ... forhånelsen, litenheten eller det store slag, i alvor"* (Heger s. 311 og 532). Denne skamfølelsen går parallelt med den stadige økende grandiositeten han utviser i resten av livet. Et viktig poeng i denne prosessen er at grandiositeten knyttes direkte til hans person. Dermed får hans litteraturs storhet sin begrunnelse i forfatterens suverenitet. En forklaring på dette kan være at Mykle i Rubin-rettssaken erfarte at det er for usikkert og for sårbart å forankre sin grandiositet i det litterære

produktet, og at hans storhet derfor ble uangripelig ved å begrunne den i Agnar Mykle, ”*han er Mykle, derfor er hans bøker store*” (Heger s. 442). Uansett hadde Rubin-rettssaken konsekvenser for resten av livet hans. Personer med et arkaisk grandios selv har ofte en underliggende optimisme i begynnelsen av sitt liv. Mykle var på mange måter en slik mulighetenes mester, men etter gjentatte skuffelser vender han grandiositeten innover mot seg selv. Han trekker seg gradvis tilbake fra det offentlige rom, gjennomlever personlige nedturer og depressive episoder samt at han bærer på en bitterhet mot en verden som ikke forstår ham, ”... *Da forstod jeg at jeg måtte gå tilbake til et normalt liv. Skrive lignelser. Eksplodere mot meg selv. Da gav jeg opp. Stille gikk jeg tilbake til meg selv*” (Heger s. 450).

Parallelt med sin egen selvhevdelse er Mykle på leting etter tilhørighet og noen å se opp til og beundre. Påfallende er spennet i de verdisystemene (sosialismen og fascismen) han føler seg komfortabel med å være en del av. I mange av tilfellene viser det seg imidlertid at disse valgene er motivert utifra ønsket om å motta beundring og anerkjennelse, helst fra en farsersstatning, ”*han har fylt plassen – nok en gang – som den strålende mannsfigur den unge Agnar trengte*” (Heger s.87). Komplimentet han får fra den tyske majoren ”*jeg har da i hvert fall truffet en nordmann som ikke var barbar*” (Heger s.87), blir da viktigere enn landssvik og tilhørighet til autoritær fascisme. Den evige hungeren etter speiling lyktes til slutt også på diktningens område når det litterære parnasset (Sigurd Hoel) inkluderer ham (Heger s.200). Dette behovet for anerkjennelse fra en idealisert autoritet stammer fra barndommens lengsel, og formuleres nådeløst presist senere i livet ”*min far var innelukket, streng, aldri var der noen ømhet som han gav uttrykk for. Så jeg var, midt i familielivet, dødsens ensom....En av de ubevisste grunninnstillingene i mitt liv var, at jeg skulle finne en far*” (Heger s.254). Samtidig med denne søken etter autoriteter har han en grunnleggende skepsis til autoriteter. Dette er nok uttrykk for indre spenninger mellom den grandiose og idealiserende polen i

selvet. Siden Mykles selvobjektbehov er knyttet til behov for anerkjennelse og beundring av sin grandiositet, er det idealiserende selvets idealer og moral underlagt det grandiose selvets ambisjoner. Autoriteter representerer derfor ikke en forankring for Mykles verdier men tjener som bekreftelser på hans grandiose forestillinger. Autoritetene kan imidlertid ikke utfordre Mykles grandiositet uten å bli gjenstand for en kraftig devaluering. Gjentatte konfrontasjoner med myndigheter, forleggere og andre betydningsfulle instanser har satt sine spor i form av en autoritetsskepsis. Samtidig bærer han med seg en skuffelse fra barndommen over det idealiserte foreldreimago som også viser seg i denne skepsisen.

De allerede omtalte kjærlighetsaffærene i Finnmark vitner om at Mykle har en følelse av forrang fremfor andre mennesker. Han kunne bryte relasjoner og flykte fra ansvar fordi *”tiden hadde kommet for å ta veldig fatt på ny, løfte seg etter hårene og satse på den fremtiden alle vet venter ham”* (Heger s.59). Denne følelsen av at andre mennesker står til ens egen disposisjon, vil oppfattes som arrogant og nedlatende *”En ting jeg synes er forferdelig rart av deg, og det er når du snakker om Arne (hans første sønn fra forholdet i Kirkenes). Du snakker om ham som om han skulle være et stykke tøy eller lignende ”* (Heger s.92). I sin diktning foretar Mykle noen av de mest alvorlige overtrampene på sine medmennesker. Bevisstheten rundt dette og en slags forklaring har han allerede fra starten, *”jeg innser at ’ virkeligheten’ er noe annet enn den kunstneriske ’virkelighet’ ... Men mens jeg skriver, er det nesten umulig for meg å holde dem adskilt fra hverandre, eller rettere sagt, å løfte virkeligheten opp på det kunstneriske virkelighets nivå”* (Heger s.116). Ens eget subjektive perspektiv er altså for påtrengende til at en klarer å erkjenne en annens opplevelser. I forklaringen på uttrykket ’identifikasjonsinstinkt’ får Mykle følgende svar fra sin forlegger: *”Det betyr å forstå de andre, å kunne sette seg inn i deres situasjon. Mannen i novellen Deres har det ikke, han gikk i stykker på det; han er den hysteriske, paranoide individualitet”*

(Heger s. 120). Denne beskrivelsen passer på ham selv. Så er det da også en selvbiografisk fortelling. Evnen til å forstå en annens subjektivitet knyttet Daniel Stern til opplevelser av interaffektivitet i barndommen, mens Kohut så dette i sammenheng med mangel på idealiserende selvobjekter og underutviklet idealiserende selv. Konsekvensen blir en dreining av andres opplevelser i retning av ens eget selvsentrerte perspektiv, på grunn av det grandiose selvets dominans. I den arkaiske virkelighetsforståelsen er det dessuten ikke plass til uavhengige subjekter med egen motivasjon og tankeverden. Dette blir svært fremtredende ved Agnars opplevelser av en kjærestes voldtekt, *”han knyttet alle følelser rundt voldtekten til seg selv”* (Heger s. 247). Empati ble aldri hans sterke side.

I takt med hans økende selvsikkerhet blir tendensen til ekshibisjonisme gradvis mer markant, *”jeg regner med å henrykke en del av studentene, skaffe meg resten som dødsfiender, og ellers etter foredraget få et par injuriersaker på halsen”* (Heger s.135). Viljen og lysten til å sjokkere innbefatter behov for oppmerksomhet og et opprør mot sitt opphav, især faren. Etterhvert som den indre grandiositeten eskalerer intensiveres forsøkene på å gjøre sin eksistens synlig i offentligheten, for eksempel i annonsen MILLIONAIRE OFFERED i Dagbladet (Heger s. 348). Det ender med at Jane gjøre et desperat forsøk på å stanse dette jaget: *”Hun setter seg ned og skriver selv brev til radiodirektøren, prøver å forklare at det er alvor; denne mannen blir syk av oppmerksomhet”* (Heger s. 479). Ekshibisjonismen er et forsøkt på å få oppmerksomhet og dermed anerkjennelse og beundring for sin grandiositet. Dette er imidlertid en overveid ekshibisjonisme fordi all oppmerksomhet må være på hans egne premisser. Dette forklarer aversjon og beskyttelse mot journalister fordi de tegner andre bilder av ham en hans eget (Heger s. 389).

En intens opptatthet av egen kropp er også et narsissistisk trekk. Fra detaljerte beskrivelser av og enorme fasinasjon for sin forslåtte tå i parisiske leserbrev (Heger s.143),

utvikler han gradvis en sykdomsømfintlighet som grenser til hypokondri (Heger s. 347). En videreføring av dette kommer frem i hans brev til Life Extention Society: *"my reason for asking you to set down my name on your list is not to make a sacrifice to Science,... my only reason to ask you to freeze me immediately after my physical death and later to ressurect me,... is my enoromous curiosity to see new worlds"* (Heger s.417). Denne trangen til udødelighet går parallelt med en økende interesse for religiøse spørsmål. Forsøkene på å få alle hans gjenstander arkivert til senere tider er også en del av kampen for evigheten. Hans enorme entusiasme for den grense-sprengende månelandingen kan også ses i dette perspektivet. Forsoning med dødens uavvendelighet innebærer en aksept av grensene for ens ambisjoner og menneskelige virke. Guddommeliggjøringen av seg selv var et ekstremt forsøk fra Mykles grandiose selv på å oppheve dette.

Kohut tok avstand fra den grunnleggende betydningen Freud tilla seksualdriften for organisering av psykisk struktur. Han mente av seksualiteten var et livsområde hvor individet forsøkte å utfolde seg for å oppnå sammenheng, vitalitet og harmoni. Det betyr at seksualdriftens motivasjon i stor grad finnes i impulser fra selvet. Dette gjelder i høyeste grad for Agnar Mykle. Kohut mente at det er en sammenheng mellom et dårlig konsolidert selv og seksualiserende adferd. Årsaken ligger i det diffuse ubehaget som stadig oppstår i mangelen på helhet og harmoni. Den seksuelle utfoldelsen blir derfor motivert utifra behovet for å tilføre selvet mening. I tilfeller med arkaisk grandiositet vil seksualiteten fort bli utnyttende fordi personen ser partneren som et middel for sin egen tilfredsstillelse uten å ta hensyn til den andres ønsker og behov. Engang lager Mykle en oppsummering over sine erobringer, *"den brennende trang efter å bekrefte seg selv. 403 kvinner"* (Heger s.396), som uttrykker den funksjonen seksualiteten spiller for hans selvfølelse. I forsøk på selvreparasjon tyr han gang på gang til seksuell utagering, inntil det blir en vane. Hans seksualitet preges også av grandios

selvhevdelse, og hans trang til nye erobringer blir en tvingende nødvendighet hvis de gjør seg kostbare, fordi ingen kan hindre hans spesielt tildelte 'rettigheter'. For å legitimere utroskapet i ekteskapet med Jane definerer han selv rett og galt, *"du er sikkert enig med meg i at man må ha veldig lyst før man går så langt med en ny person"* (Heger s.168), for *"i virkeligheten har jeg jo bare deg i den hele verden"* (Heger s.169). Hun må finne seg i sin skjebne fordi han allerede kjenner sin utvalgte livshistorie som en *"ung forhutlet og usikker ungdom som møter en selvsikker og rik kunstnerinne"* (Heger s.169), gjennom identifisering med romanhelten hos forfatterfavoritten Thomas Wolfe. Den eiendomsfølelsen han føler for sine erobringer utløser et enorm narsissistisk raseri når han føler at sine intime opplevelser blir krenket, når noen tillater seg *"å glo inn i Agnar Mykles private sfære, og stille spørsmål med det han så"* (Heger s.170). Sjalusien ovenfor Janes elskere er nok et eksempel på et slikt narsissistisk raseri. Seksualiteten spilte en viktig rolle i Mykles liv, *"... at jeg egentlig var forundret over at andre mennesker hadde så lite seksualitet"* (Heger s. 411), og eksemplene over viser hvor tydelig det grandiose selvet preget dens utfoldelse.

Avslutning

Formålet med oppgaven var ved hjelp av psykoanalytiske selvpsykologi å forklare den grandiose siden ved karakteren Agnar Mykle. Jeg har forsøkt å beskrive hans personlighetstrekk, hans tanker og handlinger for deretter å vise hvordan dette er uttrykk for det grandiose selvets logikk. Dette gjelder hans storhetsforestillinger og hans følelse av å være spesielt utvalgt. Det omhandler også kommunikasjon og omgang med andre mennesker, hans begrensede innlevelsessevne og de skjebnesvangre overtrampene i sitt privatliv. Ved inngående lesning og tolkning får man øye på komplekse og konfliktfylte indre konfigurasjoner i Mykles psyke som kan forklare motivene for hans tanker og adferd. Dette fritar ikke Hegers Mykle fra hans handlinger, men det setter vår forståelse av hans liv i et annet lys. Mykle ble på grunn av sin barndom overlatt til verden med sine arkaiske selvstrukturer. Et grandioست selvbilde er en tung b r i møtet med en brutal virkelighet som ikke aksepterer slike narsissistiske tilbøyeligheter. Mykle klarte å holde stand lenge takket være hans intelligens, sjarm og entusiastiske pågangsmot. Hans ungdommelige famling etter meningsfylt livsprosjekt ender via omveier i litteraturen, men suksessen vendes fort til en lang rekke nedturer . Hele forfatterskapet var imidlertid et  rlig forsøk på kreativ livsutfoldelse basert på hans medfødte egenskaper og potensiale. Det var selvets streben etter å få utløp for sin innerste narsissistiske energi, for igjen å oppnå vitalitet, harmoni og lykke. Når han fanges av sin skjebne i jakten på suksess, berømmelse, beundring og anerkjennelse, er dette i overenstemmelse med Kohuts syn på menneskets eksistensvilkår. ”The tragic man” søker mening i tilværelsen men må tåle gjentatte skuffelser over stadig å mislykkes. Mykle tvilholdt ved sin grandiositet hele livet, og dette må ses som et uttrykk for en kamp for å bevare sammenheng i et indre konfliktfylt selv. I et slikt perspektiv kommer overfladiske og banale

konklusjoner om Mykles galskap og ondskap til kort, og vår moralske fordømmelse av ham mildner i takt med vår forståelse av hans livsvilkår.

Med denne selvspsykologiske analysen av Agnar Mykle er vi bedre rustet til å vurdere om Hegers biografiske fremstilling av dikteren er preget av Hegers skuffelser over sin tidligere helt, eller om reaksjonen på Hegers Mykle er et resultat av lesernes motforestillinger i møtet med ham. Dette er et komplisert spørsmål som ikke kan besvares helt entydig. Min gjennomgang viser imidlertid at Hegers beskrivelser tegner et omfattende og koherent bilde av Mykles grandiose selv med alle dets fassetter. På den måten økes troverdigheten og dermed sannsynligheten for at skildringen har sin rot i virkeligheten.

Mykle var en utfordrende personlighet både slik han fremstår i sine egne tekster og i de etterlattes fortellinger om ham. Debatten rundt denne biografien viser derfor hvor problematisk det er å gi en fremstilling av slike personer. I kildematerialet, hos biografen og hos leserne vil fortellingen farges av egne reaksjoner i møtet med personen. Denne oppgaven illustrerer derfor hvor fruktbar en selvspsykologisk tilnærming kan være i slike tilfeller.

Referanser

- Alfarnes, O. (1999). Som å spidde en fiende. Dagbladet, 17.12.1999.
- Eidsvåg, T. (1999). Lasso rundt Mykle. Bokklubbens presentasjon av ”Mykle – et diktet liv”.
www.bokklubben.no/SamboWeb/produkt.do?produktId=1329228
- Heger, A. (1999). Mykle – et diktet liv. Gyldendal Norsk Forlag.
- Haavardsholm, E. (2004). Uttalelse i artikkelen *Lovlig fadermord* av Trond Berg, Klassekampen 24. august 2004.
- Karterud, S. (1995). Fra narsissisme til selvpsykologi. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Karterud, S. & Monsen, J. (1997). Selvpsykologi. Utviklingen etter Kohut. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Karterud, S., Urnes, Ø. & Pedersen, G. (2001). Personlighetsforstyrrelser. Forståelse, Evaluering, kombinert gruppebehandling. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Kohut, H. (1959). Introspection, Empathy and Psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 7:459-483
- Kohut, H. (1966). Forms and Transformations of Narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 14: 243-272
- Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (1984). *How does Analysis Cure?* London: The University of Chicago Press.
- Mehren, S. (2000a). Livets demoni redusert til umoral. Aftenposten 05.01.00.
- Mehren, S. (2000b). Om å gå på vann. Aftenposten 10.01.00.
- Nordheim, M. (1999). Mykle – et diktet liv. Kulturnytt, NRK P2, 27. oktober 1999.
www.nrk.no/nyheter/kultur/1179.html
- Rottem, Ø. (1999). Mellom geni og galskap. Dagbladet 27.10.1999.
- Røsbak, O. (2000). Dikter Heger om Mykle? Aftenposten 09.01.00.
- Schlüter og Karterud (2002). *Selvets mysterier*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Stemland, T. (1999). Den hensynsløse stilmester. Aftenposten
- Vetlesen, Arne Johan & Stänicke, Erik (1999). *Fra hermeneutikk til psykoanalyse. Muligheter og grenser i filosofiens møte med psykoanalysen*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.